

Самур

№ 2 (203) 2008-ЙИСАН 28-ФЕВРАЛЬ

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

ПРЕЗИДЕНТДИН СЕРЕНЖЕМДАЛДИ КЪУД ЮБИЛЕЙ ТУХУДА

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева 2008-2009-йисара ЮНЕСКО-дин талукъ программада къалурнавай тедбиррикай яз чи республикада ва къецепатан уьлквейра 4 юбилей кьиле тухун патал серенжемдиз къул чIугунва. 2008-2009-йисара гьукуматдин патай "Лейли ва Межнун" операдин сад лагъай тамашадин, халкъдин художник Сеттар Бегълулзадедин, кхьираг Мир Жалал Пашаеван ва академик Муса Алиеван 100 йисан юбилейр къейд ийида. Мярекатар тухудайла къецепатан крадин ва образованидин министерствойрин, илимрин академиядин, композиторрин ва художникрин союзрин, гьакIни кхьирагрин тешкилатдин теклифар асасдиз къачуда.

АЗЕРБАЙЖАН ЧIАЛАН КУРСАР КАРДИК АКАТДА

Америкадин Садхъанвай Шатра кардик квай Азербайжандин Алишверишдин ва Медениятдин Меркезди и уьлкведа Азербайжан чIал чирун патал гатфарин курсар ачухарун къарардиз къачунва. Вашингтон шегъерда бине кутунвай меркездин куьмекдалди чIал чириз кIанзавай ксари 5-мартдилай 27-майдалди къве группада чирвилер къачуда. ЧIал хъсандиз чирун патал ина герек тир гьар жуьредин къулайвилер яратмишда.

ТУЪРК ЧIАЛАРИН УЪЛКВЕЙ- РИН МЯРЕКАТ КЪИЛЕ ФИДА

Алай йисан зулуз Бакуда туьрк чIаларин уьлквейрин саммит кьиле фида. Мярекат тухудай югъ гьелелиг тайинарнавач. И кар патал гьа уьлквейрин президентрин разивал хъунухъ герек я. Азербайжандин Президентдин крар кьилиз акъуддай аппаратдай хабар гайивал, им гзаф чIехи ва гурлу мярекат жеда. Мярекатдиз гаталай гатIунна гьазурвилер аквада.

БАКУДИЗ ХЪВАДАЙ ЯД ЙИСАН ЭХИРДАЛДИ ГЪИДА

"Азерсу"ди дагъларай Бакудиз хъвадай яд гьун патал чIугвазвай Огъуз-Къвепеле-Баку гунгар 2008-йисан эхирдалди гьазур жеда. Яд Огъуз ва Къвепеле районрин чилерилай техникадин куьмеквал галачиз авахъна къведа. Икъван гагъди гунгарар тухвана кIанзавай 168 километрдин мензилда чил гьар гана, гьазурнава. Идалай гьейри Къвепеле, Агъсу ва Абшерон районра эцигунар патал герек тир вири техника ва аваданлухни къачунва. Талукъ идарайри галайвал авуна 50 километрдин цийи рехъни чIугунва.

КЪВЕ ГЪУЪЛ КЪАНАЛДИВ ГАЛКIУРДА

Алматыда "Къзахстан ва Россия: стратегиядин алакъайрин пакагъан югъ" тIвар ганвай конференцидал и уьлквейрин цийи къестар ашкара хъана. И мярекатдал Серик Примбетова Къзахстандиз дуьньядин асас гьуьлериз экъечIдай мумкинвал гудай махсус фикирар лагъана. Ада фагъумзавайвал, Каспидинни Азовдин арада 600 километрдин къанал акъудна, и гьуьлер галкIуриз жеда. Ихътин къанал кардик кутуртIа, Азовди Чулав гьуьлуьз акъатдай мумкинвални гуда ва Къзахстандиз дуьньядин базарриз мал тухун гзафни-гзаф ужудай ацукъда.

ХОЖАЛЫДИН СЕД

ЦIуругуд йис идалай вилик, 1992-йисан 26 февралдиз Хожалыда кьиле фейи вакъияяр Азербайжан халкъдин рикIелай садрани алатдач. Вучиз лагъайтIа а юкъуз халкъдиз чIехи сед хъана. Адан кьилел и мусибат гъайиди Азербайжандин чилер къакъудна, "ЧIехи Эрменистан" арадал гъиз кIанзавай эрменияр тир. Абуру динж агъалийрин - къуьзуьбурун, аялрин, дишегълийрин, жегъилрин кьилел гъайи бедбахтвилер тай авачир сед хъиз тарихда гьатна. А юкъуз эрменийри Хожалыда 613 кас яна къена, 1257 кас есирда къуна, 56 кас вагъшидаказ тергна. Вичихъ 7 агъзур агъалияр авай шегъер кьилий-кьилди чукIурна, цIай яна кана.

Халкъдин кьилел ихътин мусибат гъанатIани, а девирда Азербайжандин кьиле авайбуру эрменийрин вагъшивилерикай дуьнья хабардар авунач. Анжах Гъейдар Алиева вич халкъдин тIалабуналди къвед лагъай гьиле-

ра Азербайжандин регъбер хъайила Хожалыдин вакъияйриз зурба сиясатчиди хъиз кьимет гана ва им эрменийри Азербайжан миллет тергавун патал кьиле тухвай геноцид тирди дуьньядиз чирна. 1994-йисан 26 февраль вири халкъ патал тазиятдин югъ тирди малумарна.

ЧIехи регъберди 1999-йисан 26-февралдиз лагъайвал, "Эрменистандин Яракълу Къуватрин къушундин 366-полкунин куьмекдалди Азербайжандин иер пипIерикай тир Хожалыдин агъалийриз къарши геноцид кьиле тухвана. Им XX виш йисара кьиле фейи лап чIехи мусибатрикай сад тир. Геноциддин нетижа яз вишералди хожалывияр - дишегълияр, итимар, куьзуьбуру, жегъилар, бищекар, аялар телеф хъана. Вишералди агъалийрал залан хирер хъана, гьилкIвач авачиз амукъна. Вишералди инсанар есирда къуна. Им эрменийри Азербайжан халкъдиз къарши авур лап чIехи террор тир."

Гуьгъуьнлай эрменийрин инсаниятдиз хас тушир вагъшивилер вири дуьньядиз чир хъана. Катиз мажбур хъана яргъариз акъатай, чпин кIваливай-къавай хъайи агъзурралди инсанар хайи ватандивай къакъатна.

Алай вахтунда Азербайжандин Президент Илгъам Алиева Къарабагъдин къал ислягъвилелди гьал авун, эрменийрин чапхунчийривай чилер вахчун патал вири алахъунар ийизва. Гила дуьньядин гзаф уьлквейрин регъберар ва халкъар Азербайжан гьахълу тирдан гьавурда хъсандиз акъунва. Са гафни авачиз, чи уьлкве гьахъ патал тухузвай женгина эхирни уфтан жеда. Виш агъзурралди инсанар чпин хайи хуьреризни шегъерриз хъфида. Азербайжанди вичин чилерин битаввал таъминарда ва идалай къулухъни демократиядин рекъий тIуз фида.

"Самур"

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Къуре ханлухда авай 20-далай виниз балкIанрин заводар маса виляятрин заводриз чеине я. Лезгийрихъ анжах чIиз махсус балкIанрин жинсерни ава. Абурун балкIанар сагълам, йигин, кIантIа дагълух, кIантIа дуьзенлух чкайра гьар гьихътин хъайитIани военный тактика кьилиз акъудиз виже къведай халисан даядин балкIанар я. Гъавилай пачагъди бязи хкъанавай полкар патал балкIанар лезгийривай къачузвай.

А.И.ГАГАРИН,
Дербентдин сад лагъай губернатор.
1851-йис.

Лекърез цавун
къакъанвиликай
кичле жедач.
Лезги халкъдин мисал.

ЦУРУ ХУДАТ

Шырдар Алшовон фондун эцигнавай мектеб

15-чи кезин маузолей

Мечетин

Мектебин музейдин экспонатлар

Цуру мектебиндеги эски кыргыч

Лезгийрин сур хуьрерикай садни Кцлар райондик акатзавай Цуру Худат я. Адаз Цурухтани лугьуда. И тварце сад лагьай гаф авайвал амуькна, квед лагьай гафнай "уд" пай кваьнава, амай паюна авай эхиримжи ачух туширди вичин чка дегишарна, ачух сесинин виллик атанва: Цуру Худат - Цурухт. Азербайжан чалалди и ойконимдин сад лагьай пай таржума авуна хуьруьн твар "Куьгьне Худат" хьиз кхьизва.

XX виш йисарал кведалди вири чешмейра хуьруьн твар текдиз кьалурнава: Худат. Амма адакай кхьенвай бязи ксарин кьериз-цларуз "келе" ва "хуьр" гафарикайни менфят кьачунва: "Худат келе", "Худат хуьр". Гьам и делилди, гьамни чахь кьве Худат - Кьуба райондин Келе Худат (азербайжан чалалди "Кьалай Худат" хьиз кхьенва) ва Хачмаз райондин Худат шегьер хунухь субутзава хьи, и твар дуьшуьшдин, вичихь бине авачир гаф туш, са берда адахь вичин кутугай мана авай.

И хуьруькай арабрин тарихчи Й. Гьамавиди, Азербайжандин тарихчи А.Бакиханова, лезги тарихчи Г. Алкьвадарвиди, урус авторрикай С.Соловьева, И.Петрушевскиди, В.Бартольда, И.Березина ва масабуру бязи малуматар ганва. Амма абурукай садани "Худат" гафунин этимологиядикай кхьенвач. Идахь галаз авсиятда алай девирдин бязи авторрин фикрар лагьайтла, делилар авачирвилей кьабулиз жедайбуру туш. Месела, садбуру Худат ойконим тайифадин кьил тир касдин тварцяхь галаз алакьалу я лугьуз ва и твар чи эрадин II виш йисара Клавдий Птолемей вичин картада кьалурнавай Хадаха шегьердин тварцив гекьизава. Амма абуру ихтин тайифа ва я тайифадин кьил хьайиди субутдай тарихдин чешмеяр кьалур тауна, гимнарал бинеламиш жезва. Са гафни авачиз, чахь Птолемей кьалурнавай шегьер ханва, ам адан картадаини кьатлуниз жезва. Бес ам гьиз Худат я? Авторди вичин чалав кьадайвал кхьенвай "Хадаха"дин лезги твар гьиктди?

Квенкьве Худатрикай лугьун. Гилан Худат шегьердихь сур тарихар авайди виридаз ашкара я. Азербайжандин археологикай Ж.Халилова, Кь.Кьошкьарлыди ва Р.Аразовади чпин 1991-йисуз Бакуда чапдай акьудай "Кефер-Рагькьечиди патан Азербайжандин археологиядин амуькаяр" ктабда кхьенвайвал, Цуру Худатин чилерал вичин бине IX виш йисара кутунвай мескен алай. Кьуба райондик акатзавай лезгийрин Келе Худат хуьруьн кьуд пад кьакьан рагар я. Кьудял вацун кьереьхда кутунвай и хуьруьз анжах са сал жигьир физвай. Советрин девирда а жигьирдикай Хиналугьиз тухудай накьвадин рехь авуна. Рекьин кьве патани кьадим эцигунрин амуькаяр ава. Рагара, яни дагьдин хур кьай кьвалера жуьреба-жуьре дагьгар авачи. Чехи дагьаррикай садан вилик пад кьванцин парудив кьунва. И хуьруьн келеледин амуькаяр IV виш йисариз талукьбуру я. Тарихар муьквал ятлани, Хадаха шегьер ина хьайиди лугьуз жедач. Вучиз лагьайтла гьам вич алай чкади, гьамни археологиядин амуькайри шегьердин ваь, дагьлара хьайи келеледин гелерикай хабар гузва. Ихтин келелеяр лагьайтла, албан тарихчи Моисей Кьакьанкьатвацвиди ва арабрин тарихчи Абу Йусуф Йакьут ал-Гьамавиди кхьейвал, чахь гзаф авай.

Цуру Худат алай чкадални шегьер хьайиди субутдай тарихдин чешмеяр авачи. Ятлани адакай бязи веревирдер ийиз жеда. Хуьр яшайиш патал кьудлай чкадал - Чехи ипекдин рекьин кьереьхда кутунва. Кьуба ханлуьхдихь галаз алакьалу делилрини инаг кьадим меркезрикай хьайиди субутзава. Тарихдин чешмейра ва машгьур алимар А. Шихсаидова, Т. Айтберова ва Г. Орозаева 1993-йисуз Москва-

Чи хуьрер

да чапдай акьудай "Дагестанские исторические сочинения" ктабда кьалурнавайвал, Кьубадин ханар лезгийрин X-XVI виш йисара машгьур хьайи Мацар (арабри "Маца" хьиз кхьенва) эмиратдин эмирин сихлидикай я. XV асирда Мацарин эмирри Кьайтагь чпин гьилик кутуна ва гьа вахтундилар и вилайтдин уцмияр лезгийр хьана. А. Бакиханова "Гуьлистан Ирем" эсерда ва Гь. Алкьвадарвиди "Асари Дагьустан" ктабда кхьенвайвал, 1642-йисалай уцмийрин сихил кьве чкадал пай хьана. Чехи стха Маджалиса, гьвечи стха Янгикентда яшамаш жезвай. Эхирни гьвечи стхади Маджалисал вегьена, чехи стхадин клератар кукварна. Айдабег лугьудай са касди чехи стхадин хизандай тир гьвечи Гуьсейн арадай акьудна чуьнуьхарна. Бязи чешмейра ам Пигьиржал хуьруьз, маса чешмейра Таркидин шамхалдин патав тухвайди кьалурзава. Гуьгуьнлай са кьадар вахтунда Саландя яшамаш хьайи Гуьсейн агакьнавай гада аз Ахунд Молла Мегьамедан рушал эвлениш хьана. Инай Исфогьандиз фейи Гуьсейна кьвед лагьай паб кьачуна. Ам Кьажаррин несилдай тир. Гьавилай Ирандин шагьди Гуьсейн Саландинни Кьубадин муькварикай арадиз гьанвай ханлуьхдин ханвиле тайинарна. Вичин хизанни галаз Кьуба аялатдиз гьайи Гуьсейн ханди Худат хуьре келе эцигна, инаг ханлуьхдин меркездиз элкъурна. Сад лагьай ханди Ирандин адетрив кьадайвал ина багьлар кутуна. Ихтин багьлар Келе Худата кутан муькин тушир. Гьавилай ханлуьхдин меркез Цуру Худат хьайиди шакьсуз я.

Са вахтунда Ширван хьиз, Кьуба ханлуьхи Гьажи Давуд Муьшкьуврдин гьилик хьанай. Адаз кьаст авурдалай гуьгуьниз Султан Агьмедан хва Гуьсейн Али Кьубадин хан хьана. И.Петрушевскиди, Г.Алкьвадарвиди ва маса тарихчири кхьизвайвал, 1735-йисуз Гуьсейн Али ханди меркез Худатай Кьубадиз куьчарна. А.Бакиханова вучиз ятлани и вакьна 1748-йисуз кьиле фейиди кьалурнава. Бязи тарихчири Цуру Худат келе 1711-йисуз, муькуьбуру 1721-йисуз гайи басрухрикай чкайди кьалурнава.

Чкадин тварцеал гьалтайла машгьур лезги алим, академик Р.Гьайдарова и твар Кьепиррин хуьруьн дередал алай Хурдат тварцив гекьизава. Ада фагьумзавайвал, и тварцив сад хьтин мана хунухь муькин я. Са делилди и гимна са кьадар гужлу ийизва. Кьепиррин нугьат, рахунар, гзаф гафар патав гьайи хуьрерин рахурилай тафаватлу я. Ам Кьуба патан лезгийрин нугьатдиз муькьва я. И кьепленвиле чун ихтин фикирдал гьизва: Чапхунчийри кьадим Худат шегьер чуьлураила, сагь амай агьайлийри гьам куьгьне шегьер хьайи чкадал, гьамни Кьубадин ва Кьурагьрин чилерал цийи хуьрерин бине кутуна жеди.

Мад са делил: Куьредин чилерал кьадим Кьудкьат(кьуд+кьат) хуьр хьанай. Чахь гьисабунрикайни рельефдин гьалар кьалурзавай гафарикай туькьур хьанвай шумудни са топонимар ава. Месела: Кьакьанкьатвац (кьакьан+кьат+вац), Кьуьчхуьр (кьуд+хуьр), Цухур (цуд+хуьр), Вадан (вад хуьруькай туькьурнавай хуьр), Кьакьар (кьакьанар), Кьудял (кьуд+ял) ва мсб. И фикир асадиз кьачуртла, "Худат" твар "кьуд" ва "кьад" гафарикайни арадиз атун муькин я лугьуз жеда. Виш йисара фонетикадин дегишвилер кьиле фена Кьудкьад-Кьудат-Худат хун тлени кар я. И веревирд Келе Худат хуьруьн агьалийрин гафарини тестикьарзава. Абуру чпин хуьр кьуд патохьай кьакьан рагари хуьзвай, кьуд кьат клеви келе я лугьуда. Ихтин баян гуналди чи ният жуван фикрар гу-

жуналди келдайбуру илитлун туш. Муькин я маса гиманни.

Цуру Худат хуьруь са вахтунда меркездин роль кьугьезвайди Урусатдин Кьесепатан Сиясатдин Архивдин материалрайни малум жезва. И материалрай аквазвайвал, XIX асирдин 40-йисара Цуру Худатай Кьазикьумухдиз 140 километрдин рехь чуьгунай. Урусатдай Ширвандиз физвай савдагарри ина ял ядай, чпин ватандиз хьфилай и хуьруьн майваяр, халичаяр ва сумагар тухудай. А вахтунда Цуру Худата багьманчивал гзаф вилик фенвай.

Чкадин агьалийрин кьесепатан уьлквейрихь галаз алакьайрикай хабар гузвай делилар мадни ава. Месела, XIX асирда басма хьайи "Астрахандин тарих" ктабда Кьафкьаздай иниз атай алимин арада Цуру Худатай тир Мевланан Магьмуьдакьайни кхьенва. Магьмуд зурба математик тир ва адахь са шумуд илимдин эсер авай.

Гьеле XIX виш йисарал кведалди юкьван виш йисарин араб тарихчи Абу Йусуф Йакьут ал-Гьамавиди вичикай кхьей Муса бин Гьасан Лезгини Худатай тир. Адахь араб чалалди кхьенвай са шумуд ктаб авай.

Мегьмет Тагьир-Елбурсевидин 1914-йисуз Истанбулда басма хьайи "Османы мцеллифери" ктабдани Цуру Худатай тир са алимдин твар гьатнава. Ам Уьмер Хулуси я. Дагьустанда араб чалалди чирвилер кьачур Уьмер 1887-йисуз Туьркиадиз атанай. Ина келун давамарай, вичихь чехи алакьунар авай и кас чехи са округдин судьявиле тайинарна. Гуьгуьнай Уьмер Хулуси Иззет пашадин кабинетда Шейхуьлислам хьанай.

Аквазвайвал, чи кьадим хуьрерикай тир Цуру Худат, адан кьегьал рахвар кьесепатан уьлквейризин сейли тир.

Цуру Худат хуьруьн мискьиндин муькуьв "Яхцур эвлиян" лугьудай чкада пир ава. Им кьве муьмин касдин - бубадинни хчин - Абдуллагь эфендинини Магьмуд эфендинин суьрар я. Кьесера гьатай инсанри иниз атана пиривай чпиз чара тлалабда. Гьеле сагьзамет жемьатди чпиз эвлиянриз хьиз икрам авур и кьве касдикай кьедалди хуьре ихтилатар ама.

Хуьруьн нуфузу ксарикай тир, диндин рекьай дерин чирвилер кьачур Абдуллагь эфенди вичин пуд хчив - Мегьамедав, Магьмуьдав ва Агьадив келлиз тунай. Мискьинда мектеб ачухарна, ана тарсар гайи Абдуллагь эфенди хьсанвилерихь ялдай инсан тир. Халкьдин патай адаз авай гуьрмет рикьивай кьабулиз тахьай душманри касдиз кьаст авунай. Кьалал акьуна месе гьатай Абдуллагь Эфенди рекьидайла вичин хайибурез эверна абурувай душман багьшиламышун тлалабнай. Гьа чьавалай кьве несилдин арада авай мидьявални арадай акьатнай.

1854-йисуз дидедиз хьайи Магьмуд эфенди Шамэхиди диндин рекьай чирвилер кьачунай. Ам вичин буба хьиз савадлу ва дуьньякьатлунар авай кас тир. Адан теклифдалди ва харжидалди 1912-йисуз хуьре диндин тушир мектеб эцигнай ва Магьмуд эфендиди вичи регьбервал гузвай и мектебда тарсар ганай. Ина кьунши хуьрерин аялрини келзавай.

Магьмуд эфендидихь хуьре лугьуз тежедай хьтин гуьрмет ва нуфуз авай. Адан меслятдалди йисарин мидьяр дуст хьижедай. Репрессийрин йисара Магьмуд эфендиди цудралди инсанар кьиникьикай куьтягнай. Ругуд веледдин буба тир и касдин 74 яшар хьайила адан виридалайни гьвечи велед дуьньядиз атанай. Магьмуд эфенди 1933-йисуз рагьметдиз фена ва гьа йикьалай адан суьр пирез элкъвена. Алай вахтунда хуьруьн юкьван мектебдиз Магьмуд эфендидин твар гун хуьруьнбурун чехи мурад я.

ПОЭЗИЯДИН ШИИР

АЗИЗ МИРЗЕБЕГОВ

И мукъвара Азиз Мирзэбегован Магъ-ачкъала шегьерда "Гьеле фад я!" тIвар алай цIийи ктаб чандай акъатнава. Агъадихъ чна цIийи ктабдай са шиир гузва.

ШИИР

Завай зи аялриз фу-яд кIанзава,
Вунни са патахъай галкIизва, шиир.
Жуван хажалатри зи рикI къванзава,
На элдин дертни пар ийизва, шиир.

Йикъан къарай амач, йифен ахвар аз,
Вири ихтирар вуна вахчунва.
Гъил физвач са кардал, рикIе вун аваз,
Саки зун чинерри суьгъурда тунва.

Гагъ дустарикай на ийизва душман,
Гагъ мидя дуст хъуниз сеbeb жезва вун.
Гагъ ирид цавариз акъудна къакъан,
Гагъ ирид чилерик кутаза на зун.

Вучиз вун зал икъван гъавалат жезва?
Гъил къачу, гъил къачу залай, эй шиир!..
Вучиз вун зи рикIе хажалат жезва?
Гъил къачу, гъил къачу залай эй шиир!..

Ваь!.. Ваь!.. асивал заз багъишламиша!
Вун зи рикIин къарай, даях я, шиир!
Вун зи къилин багъа таж я гъамиша,
Вун зи такабурвал, дамах я, шиир!

Вун зи шад йикъарин, кIубан йикъарин,
Зи пашман йикъарин уртах я, шиир!..
Вун Ватан кIани тир къегъал ксарин
Къилел азадвилдин пайдах я, шиир!..

Завай зи аялриз фу-яд кIанзава,
Вунни са патахъай галкIизва, шиир.
Жуван хажалатри зи рикI къванзава,
На элдин дертни пар ийизва, шиир...

ЯтIани, къакъатмир вун завай яргъаз,
Вун зи дин, зи иман, гиман я, шиир!
Вун за рикIин къилел хуьда лап багъаз,
Вун зи намус, гъейрет, виждан я, шиир!..

ЭЙВАЗ ГУЪЛАЛИЕВ

Эйвас Гуълалиеван и мукъвара Баку-да "Алахъдач зун, шеле кIватIиз епи-нал" тIвар алай къвед лагъай ктаб бас-ма хъанва. Агъадихъ кIелдайбурув агакъарзавай цIийи шиирарни гъа ктаб-дай я.

ГЕРЕК АВАЧ

Къайил хъун хъсан я, жегил береда.
Садра пагъ атIайди, четин хъуред.
Кайила вун Керем кайи жуьреда,
Дарман жагъаначIа, шел герек авач.

АватIа гафунихъ верцIивални сир,
Тух жедач шиирдай, атайтIан эхир.
Чан алаз, са живи хъаначIа къадир,
Шаир къуьнел къадай эл герек авач.

Вилик ква алмдин рикI лугъур ктаб,
ЖагъайтIа, акъуда зи байнхрай таб.
Гъахъсувал эх тежез хъанватIа татаб,
Зун завай къакъуддай сел герек авач.

Жувазни тийижиз са кIвалах хъанва,
На лугъур, дуюньядиз таб алах хъанва.
Эйвас, вун инсанрин гъикI чIалахъ хъанва,
Дуьзвал некIедихъ квачтIа, къел герек авач.

ТАБ ГУЗ ЖЕНИ?

Йифиз-юкъуз къекъвейтIани тамара,
Са жейрандин гелерихъ зун цIигел я.
Вал далда къаз кичIез-регъуз килигдай,
Са таватдин вилерихъ зун цIигел я.

Я ачкардин, я туртурдин амач ван,
Чешмед равал са ничхирдин гел алай.
Гъайиф хъана, гъарикI акваз заз Ватан,
Хайи чилиз инсанрикай хъел авай.

Ялгъуз кIама тек тар амай дарих яз,
Са къанатIди алугарна, тан кана.
Къакъан тарцин чкадал са фур амай,
Пунар шехъна, зун атайди къатIана.

Вуч лугъун за ихътин кар къур ксариз,
Вуч лугъун за ягъсузарин рикIериз?
Ялгъуз кIама канвайди тек тар тушир,
Хайи чил тир ким хъанвай къе сикIериз.

Фагъум тийиз кукIварзава тIебиат,
Акъалтзава къе вилерал адан шел.
Таб гуз жени эй инсанар, чавай, лагъ,
АкатайтIа садлагъана адахъ хъел?!

ЛЕЗГИ БЕГЪЛУЛ

"Самур" газетдин чинриз вичин шу-мудни са шиирар акъатай Беълул Ибрагъимован и мукъвара Ба-куда шиирин ктаб чандай акъатда. Агъадихъ чна а ктабдай къве шумуд шиир гузва.

ФАД Я, ФАД

Гатфар хъана, цуьк ахъайна тарари,
Гатана зун марфарини харари.
Къуьзувилихъ ялиз рехи чIарари,
Ажуз хъунал рикI рази туш, фад я, фад.

За жуван рикI шииривди куькIурна,
КIани ярдиз за манияр туькIурна.
Къенин йикъаз за вишбара шуькIурна,
Зун рикIивай кIанзавайди сад я, сад.

Яргъи уьмуьр кIанзавач заз манасуз,
Гъенел мехъер акваз кIанда чарасуз.
Элдиз, кIвализ артух хъунлай, ярареуз,
Лезги Беълул, вун къадардал шад я, шад.

ПУЛ АТАЙЛА

Дуст къвед пара, сад тIимил я лугъуда,
Дерт мандив гуз, мискъалдивди къакъуда.
Кесиб касдиз къериз-цIаруз ам гуда,
Пул аватIа, туькIуьда ви гъар са кар,
Пул атайла ахъа жеда рак-дактар.

Пулунив гвай аламат заз акуна,
И дуьньядин гъавурда зун акъуна.
Бахтавар я фейбуьр, и къар такуна,
"Неь чуха" я и девирдин кIвалах-кар,
Пул атайла ахъа жеда рак-дактар.

Куьз герек я алакъун, пул аватIа?
Ви далудихъ пул гвай "халу" галатIа?
ХъайитIани гъикъван гзаф гьалатIар,
Ише фида вуна кхъей гъар са цIар,
Пул атайла ахъа жеда рак-дактар.

Вуна лагъай какур гафни дуьз жеда,
Вирида вахъ датIана яб гуз жеда.
Пул гвачирди ялав къуна, куз жеда,
Хифет чIугъаз дердерикай къада пар,
Пул атайла ахъа жеда рак-дактар.

Пул адалат, пул гъахъ, инсаф, вири я.
Авачта мез къуьруь, далу къери я.
Лезги Беълул, вун эл кIани зари я.
ТалабайтIа килигдатIа вахъ гъуцар?
Талаб ая, кIеви тахъуй рактI-дактар.

ТУЪРКИЯДАЙ Ч АР АТАНА...

И йикъара Туъркиядин лезгийрилай "Самур"дин редакциядиз са чар атана. А чар Балькесир вилайтдин лезгийрин "Дагъустан" тIвар алай медениятдин жемиятди ракурнавайди я. Чи газетдин 200 лагъай тилиг акъатуникай хабардар тир жемиятди "Самур"дин кIелдайбуруз гъакIни Къурбанд сувар тебрикнава. На лугъуди, и чар Туъркиядин яргъал са вилайтдай ваь, Азербайжандин лезги хуьрйи атанвай. Гъакъван рикIиз чими тир! Вучиз жедач къван. Ам Туъркия хътин чIехи са уьлкведа лезгивал, жуьвал хуьзвай чи стхайрилай тир. И карди къунши уьлкведа чи лезгийрихъ хайи чIал, меденият, адетар хуьдай мумкинвилер авайдан шагъидвалзавай.

Авайвал лагъайтIа, "Самур"ди Туъркиядин лезгийрикай ара-ара материалар чапзава ва и кар кIелзавайбурун рикIий я. Гьеле 10 йис идалай вилик Истанбул Университетдин аспирантура акъалтIарна, илимдин вини гуарариз хъаж хъайи Медина Велиевади "Самур" Туъркиядин лезгийрихъ галаз мукъваларнай ва алай вахтунда и уьлкведа чахъ вишдалай виниз кIелдайбуьр авай. Туъркиядин лезгийрихъ авсиятда чна чи мухбиррин, машгъур шаир Фейзудин Нагъиеван, Эдиьна шегьбердин Тракая ва Кония шегьберин Селжукъ университетра кIелзавай лезги студентрин ва маса авторрин макъалаяр, чи тIвар-ван авай алм, академик А.Гуьлмегъамедован "Лезгийр Туъркияда: ч чIал, дулана-жагъ, тарих" ктабдикий малуматар чапнай. И уьлкведин лезгийрихъ галаз чи алакъяр къвердавай мадни мягъкембур жезва.

2005-йисан малуматар асасдиз къачуртIа, Туъркияда 73 миллион агъалияр яшамеш жезва. Агъалийрин чIехи пай туьрквер я. ГъакIни ина 25-далай виниз къадардал гьалтайла тIимил халкъар яшамеш жезва. Вичихъ 80 агъзур мискIинар авай, дуьньядин чIехи мусурман уьлквейриказ тир Туъркияда къафкъазвийрин къадар санлай 7 миллиондив агакъзава. Дагъустанвийр 600 агъзурдалай гзаф авай. Лезгийрин къадар 150 агъзурдалай виниз я. Абуьр Балькесир ва Измир вилайтра, Истанбул, Измир, Бурса, Анкара хътин чIехи шегьберра яшамеш жезва. Лезгийрихъ ина Яйла (Дюьмберез), Ортажа (Кирне), Дагъустан, Гуьнейкин, Лезгикуьй хътин шумудни са чIехи хуьрер авай.

Лезгийрин арадай акъатнавай алимар ва шаирар вири Туъркиядиз сейли я. Вич и мукъвара рагъметдиз фейи машгъур алм ва шаир Шерафеддин Самурдиз РагъкъечIдай патан уьлквейрин ва Европалдин 20-далай виниз чIалар чидай. ТIвар-ван авай шаир Мегъмет Ферди Эсера (Гъажи Мегъамеда) туьрк чIалалди чандай акъудай "Könlü bahçem" ктаб вириниз сейли хъанай. Лезги алм, Зонкъулдакъдин Техуниверситетдин професор Ариф Амиров къецепатан уьлквейризни машгъур я. Ихътин ксар садни къвед туш.

Туъркияда лезгийрихъ са шумуд медениятдин жемиятар авай. "Самур"диз чар ракурвай "Дагъустан" жемиятдилай гъейри абуьру гъа ихътин тIвар алаз Бурса шегьбердани жемият арадал гъанва. Сад лагъайди Гъажи Ибрагъим Афажана, къвед лагъайди Къадир Эдера кардик кутуна. И жемиятрихъ къилди "Лезгинка" ансамблар, лезги фольклор кIватIдай кIватIаларни авай. Абуьру лезги чIал, меденият, ацукъун-къарагъун хуьн патал вири алахъунар ийизва, гъар йисуз "Яран сувар", "Лезги къуьлер", "Дагъустандин шадвилер", "Афардин югъ", "ХинкIардин югъ" хътин мярекатар къиле тухуьза. Са гафуналди, лезгивал, жуьвал кIевелай хуьзва. Аваз хуьрай хайи халкъдин, хайи чIалан къайтIуь чIугъазвай лезгийр вирина!
"Самур"

DÜNYANI FƏTH EDƏN "ARŞIN MAL ALAN"

Qəzetimizin 29 yanvar 2008-ci il tarixli sayında müxbirimiz Gülxar Güliyəvanın ləzgi dilində dərc edilmiş "Arşin mal alan" necə məşurlaşdı? sərlövhəli məqaləsi oxucularımızın böyük marağına səbəb olmuş və onlar Azərbaycan dilində həmin məqalənin daha geniş variantının "Samur"un səhifələrinə çıxarılmasını xahiş etmişlər. Redaksiyamıza gəlmiş məktubları və çoxlu telefon zənglərini nəzərə alaraq, aşağıda müxbirimizin yazısını dərc edirik.

Elə sənətkarlar var ki, onların yaratdıqları əsərlər daim yaşayır, heç vaxt aktuallığını və əhəmiyyətini itirmir. Dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyovun "Arşin mal alan" musiqili komediyası da belə həmişəyaşar əsərlərdəndir. Komediyanın yazılmasının və sonralar onun əsasında film çəkilməsinin maraqlı tarixi var. Bu tarixi açıqlamaq üçün arxiv sənədlərini, ötən əsrin 40-50-ci illərində sovet dövrü mətbuatında dərc olunmuş bəzi məqalələri yada salmaq kifayətdir.

Mələm olduğu kimi, XX yüzilliyin əvvəllərində Ü.Hacıbəyovun musiqili komediyalarının sədasi bütün Qafqaza yayılmışdı. Onlardan "Arşin mal alan" xüsusilə şöhrət tapmışdı. Məşhur sahibkarlar öz restoranlarına, ticarət şəbəkələrinə, hətta gəmilərinə "Arşin mal alan" adını verirdilər. İnqilaba qədər bu əsər əsasında üç səssiz film çəkilmişdi. Təəssüf ki, bu lentlərin heç biri qalmayıb.

Qafqazın bütün teatrları komediyanı tez-tez tamaşaya qoyur və bundan böyük gəlir əldə edirdi. O vaxt "Arşin mal alan" Azərbaycan, gürcü və ləzgi teatrlarında ən çox oynanılan əsərlərdən idi. Təkcə 1916-cı ildə Bakının və Axtının ləzgi teatrlarında bu komediya 28 dəfə səhnəyə qoyulmuşdu. Tiflisdə eyni gündə 16 teatr 6 dildə "Arşin mal alan" tamaşasını vermişdi.

Məşhur komediya əsasında film çəkilməsini İ.V.Stalin sifariş etmişdi. Bu da təsadüfi deyildi. 1943-cü ildə Sovetlər ölkəsinin rəhbəri Stalinin, ABŞ prezidenti Ruzveltin və Böyük Britaniyanın baş naziri Çörçilin iştirakı ilə keçirilmiş məşhur Tehran konfransında danışıqlardan sonra "Arşin mal alan" filmi nümayiş etdirilmişdi. Həmin film Amerikada erməni mühacirləri tərəfindən çəkilmişdi. Onlar süjetdə bəzi dəyişikliklər edərək, hadisələrin guya İranda, erməni mühitində cərəyan etdiyini göstərmişdilər. Erməni plagiatlığı və saxtakarlığı Stalinin xoşuna gəlmir. Bakıda inqilab məktəbi keçmiş, buranın adət-ənə-

OXUCULARIMIZIN XAHİŞİ İLƏ

nələrinə yaxşı bələd olan, Azərbaycan dilini yaxşı bilən, vaxtilə Qafqazda "Arşin mal alan" komediyasına bir neçə quruluşda baxmış Stalin təəccübünü gizlətmədən soruşur: "Niyə indiyə kimi bizim öz filmimiz yoxdur?" O, həmin gün "Arşin mal alan" adlı sovet filminin çəkilməsindən ötrü göstəriş verir.

Ssenari müəllifi Üzeyir Hacıbəyov və rejissor Rza Təhməsinib üçün baş rollarda çəkiləcək aktyorları tapmaq problemə çevrilir. Xeyli axtarışlardan sonra rejissor Rəşid Behbudovu "kəşf" edir və Əsgər rolunu ona tapşırmaq istəyir. Bu, çox uğurlu "kəşf" idi, amma əlçatmaz görünürdü. Çünki o vaxt Rəşid Behbudov Yerevanda Artyom Ayrıvazyanın caz orkestrində çalışırdı. Ayrıvazyan heç vechlə onu buraxmaq istəmirdi. Çünki Rəşid gedəndən sonra orkestrin nüfuzdan düşəcəyini yaxşı bilirdi. Müharibə dövrü olduğuna görə qastrolların, iş planlarının pozulacağına bəhanə götürən orkestrin rəhbəri Rəşid gəldərsə, onun bu hərəkətini tənqidatçılıq kimi qiymətləndirəcəyini və xüsusi idarəyə müraciət edəcəyini bildirmişdi.

Nəhayət, Üzeyir Hacıbəyovun və digər nüfuzlu şəxslərin müraciətindən sonra Mir Cəfər Bağırov işə qarışır. O, müğənnini yanına çağırtdırır. R.Behbudovun həyat yoldaşı Ceyran xanımın xatirələrindən görüldüyü kimi, o vaxt Rəşidi "SSRİ-nin birinci stilyaçası" adlandımaq olardı. Onun qeyri-adi, "mis rənginə çalan", işıqlı gözləri var idi. Geyimində Avropa və Şərqi dəbi harmoniya təşkil edirdi. Şıq kostyumunu və xüsusi zövqlə tikilmiş papağı ona çox yaraşdı. M.C.Bağırovun qəbuluna gələndə də həmişəki kimi zövqlə geyinmişdi. Ağappaq Avropa kostyumunu, par-par pəriləyən lak tuffiləri, səliqə ilə daranmış gur saçları ona kübar görkəmi verirdi. Ona görə də qəbul otağında katibə: "Sizi bu geyimdə yoldaş Bağırovun yanına buraxa bilmərəm", - deyir. Amma müğənni israr edir: "Bu mənim hər gün geyindiyim paltarım, başqası yoxumdur." Böyük masa arxasından onu başdan-ayağa süzən rəhbərin zəhmli də Rəşidi sarsıtmır. Sərbəst və qəti addımlarla kabinetə keçən gənci görəndə M.C.Bağırov soruşur:

- Kimin oğlusan?
- Rəşid qısa cavab verir:
- Xanəndə Məcidin.
- Bu adı eşidəndə rəhbər ayağa qalxıb, onun əlini sıxır:
- Əvvəldən niyə bildirmədin?
- Məcid o dövrün məşhur xanəndələrin-

dən idi. "Arşin mal alan"ın süjeti də hardasa onun taleyini xatırladırdı. Rəşidin atası həm də getdikcə məşurlaşan sahibkar idi. Onun Bakıdakı, Tiflisdəki, Yerevandakı müəssisələri ipək kəlağayılar istehsal edirdi.

Məcid Behbudovun səsi yazılmış vallah bu günə kimi gəlib çatıb. Hazırda Britaniya mərkəzi kitabxanasının fonotekasında M.Behbudovun oxuduğu mahnılardan ibarət 40-a yaxın val saxlanılır. O, Tiflisdəki "Kübar klubu"nun əsasını qoyanlardan idi.

İştirak etdiyi toyların birində Məcid Behbudov nəslən əsilzadə olan general Abasqulu bəy Vəkilovun qızına vurulur. Amma nə qədər məşur sahibkar olsa da, belə kübar təbəqəyə məxsus ailədən qız almaq Məcid üçün çox çətin idi. Odur ki, qızın razılığı ilə onu qaçırır. Aşıqların xoşbəxtliyi uzun sürmür. Rəşidin anası gənc yaşlarında dünyasını dəyişir. Bunları yaxşı xatırlayan Rəşid Əsgər obrazını yaratmaq üçün əlindən gələni etməyə hazır idi. Gülçöhrə roluna rəqqasə Leyla Cavanşirovanı (sonralar Bədəlbəyli) dəvət etdilər. Həmin rolunu ifa edərkən nəinki Əsgər və milyonlarla tamaşaçı, hətta "xalqlar atası" da ona vurulmuşdu.

Müharibə dövrü olmasına baxmayaraq, filmin çəkilməsindən ötrü dövlət xəzinəsindən 6 milyon manat pul ayrılır. "Arşin mal alan" ə umumxalq marağı yaranmışdı. Hətta filmə istifadə olunan bütün atributlar - geyimlər, mebel, xalçalar, qab-qacaq, qiymətli daş-qaşlar da adamların könüllü olaraq öz evlərindən gətirdikləri əşyalar idi.

Film çox təbii və maraqlı alınsa da, bədii şuranın xoşuna gəlmir. O, burada "Potyomkin", "Çapaev", "Maksim gənciyi", "Lenin oktyabrda" filmlərinin ruhunu axtarır. Ona görə də "Arşin mal alan" a inqilabi əhval-ruhiyyəni əks etdirən epizodların əlavə olunmasını tələb edir. Lakin ssenari müəllifi Üzeyir Hacıbəyov və rejissor Rza Təhməsinib qəti etirazlarını bildirirlər. Məsələ Staline çatanda mədəniyyət işləri üzrə baş idarənin rəisi Bolşakov bədii şuradan filmə yenidən qiymət verməyi xahiş edir. Bir neçə tanınmış mütəxəssis, iki general və məşhur rejissor Eynzenşteyn film haqqında öz rəyini bildirir. Sonuncudan başqa hamı deyir ki, inqilabdən əvvəlki Azərbaycan həyatı tərənnüm olunduğu üçün onu ekrana buraxmaq olmaz. Eynzenşteynin tamam fərqli rəy vermişdi: "Bu film dünyanı fəth edəcək".

Nəhayət, Stalin filmin gətirilməsini tələb edir və dörd dəfə ona baxır. Onunla yana-

şı "Arşin mal alan"ın qatı əleyhdarı Jdanov və başqa rəhbərlər də dörd dəfə zalda oturur. Stalinin xoşuna gəldiyinə görə hamı filmi tərifləyir.

"Arşin mal alan" tezliklə məşurlaşır və rəhbərin göstərişi ilə çəkiliş qrupuna Stalin mükafatı verilir. Film ölkə xəzinəsinə ağılasığmaz dərəcədə böyük gəlir gətirməyə başlayır. İlk iki ay ərzində 16 milyon manat qazanc əldə edilir. Təkcə 1947-ci ildə "Arşin mal alan" 4 milyard manat pul və ikiqat çox valyuta gətirir. İlk iki ildə (1945-1947-ci illər) aktyorlar da həddindən artıq yüksək qonorar alır. Sonra ölkədə milyonçuların əməli gələcəyindən ehtiyat edib qonorarı azaldılar.

Film 133 ölkə tərəfindən satın alınır və dünyanın 86 dilinə tərcümə olunur. "Arşin mal alan" o dövrün bütün rekordlarını üstələyir, hətta Azərbaycan neftindən də çox gəlir gətirir.

Melodrama Mao Tsze-Dunun o qədər xoşuna gəlir ki, 1952-ci ildə Rəşid Behbudovu Çinə dəvət edir. İki həftə üçün nəzərdə tutulmuş bu səfər iki aydan çox çəkir. Həmin dövrdə məşur müğənni Çinin 18 şəhərində 84 konsert verir. Bu vaxt o, Çin mahnıları ilə yanaşı Çin dilində Əsgərin ariyalarını da oxuyur. Mao bundan çox məmnun olur və Rəşid Behbudovu qəbul edərkən ondan daha üç ay bu ölkədə qalmasını xahiş edir. "Arşin mal alan" çinlilərin o qədər xoşuna gəlir ki, 1953-cü ildə onlar bu filmin "Çadra altında məhəbbət" adlı Çin variantını yaradırlar.

Gülxar GÜLİYEVA

КАК ПОДНЯТЬ НАСТРОЕНИЕ

"Жизнь становится такой, какой ее формируют наши мысли" - говорил древний философ Марк Аврелий. Чтобы быть здоровым, надо прежде всего постараться стать оптимистом. Надо создать себе свой собственный образ молодости и здоровья. Это будет способствовать пробуждению восстановительных сил организма.

Розовый цвет поднимает настроение, обладает энергетикой радости. Всегда имейте под рукой какой-либо предмет розового цвета. Наденьте что-нибудь розовое и хорошее настроение быстро воляется в вашу душу.

Кисломолочные продукты, особенно по утрам, заметно поднимают жизненный тонус. Простокваша, кефир, йогурт стимулируют перистальтику, кишечник опорожняется, в результате чего голова светлеет, сердце наполняется радостью.

Посмотрите в зеркало, растяните губы в искусственной улыбке и улыбайтесь так несколько минут. Мышцы передадут в

мозг сигналы радости, и вы искренне рассмеетесь, вам захочется жить и действовать. Улыбка всегда несет с собой оптимистические мысли. Работайте над улыбкой по 10-15 минут в течение дня.

Испытанный способ для улучшения настроения - музыка. Особенно хорошо действует Моцарт. После прослушивания его симфоний появляется ощущение, что ты жаворонок, парящий в небе, или дельфин, резвящийся в море.

Сильное средство, поднимающее настроение, - сладости, но его можно применять только в исключительно тяжелых ситуациях. Побалуйте себя ароматной ванной. Если настроение на нуле - примите ванну с бергамотом, если вы возбуждены - с лавандой.

Для хорошего настроения достаточно бывает даже просто вспомнить что-нибудь очень приятное. Достаньте любимые фотографии, посмотрите на них, вспомните о людях, с которыми особенно легко и приятно.

Не думайте о вещах, которые вас печа-

лят. Наилучший способ избавиться от отрицательных мыслей - это вытеснить их положительными. Не преувеличивайте неприятности, а, наоборот, старайтесь приуменьшить их значение и просто выбрасывайте их из головы.

Зачастую то, что сегодня кажется трагедией, завтра вызовет у вас смех.

Умейте прощать. Старайтесь добродетельно относиться к другим. Помните, что гнев и мстительные чувства в первую очередь разрушат вас. Всепрощение очень благотворно действует на здоровье. Не обижайтесь, если кто-то сказал вам что-то обидное. Вы же знаете, что хуже будет ему, поэтому лучше пожалейте его. Очень важно не посылать никому плохих пожеланий. Они часто с удвоенной силой возвращаются к тому, кто их посылает. Держитесь подальше от тех, кто способен говорить о вас плохо, и сами о себе говорить только хорошее типа "я молод(а), счастлив(а), (красив(а))".

Каждый день старайтесь посмеяться над чем-нибудь. Смех способствует формированию в организме эндорфина (гормона радости) и снижает уровень кортизола - гормона, выделяющегося во время напряжения. Поэтому смеяться как можно больше и как можно искренне. Смотрите смешные фильмы, смешные передачи по телевидению, собирайте анекдоты.

Заведите дневник смешных историй и записывайте смешные ситуации, которые вы видите вокруг себя. Уделяйте этим приятным занятиям 10-15 минут ежедневно.

Человеку необходимо ощущать чье-либо прикосновение. Поэтому не упускайте случая обнять родных, близких друзей, погладить домашних животных.

Наслаждайтесь красивыми видами, наблюдайте восход, закат.

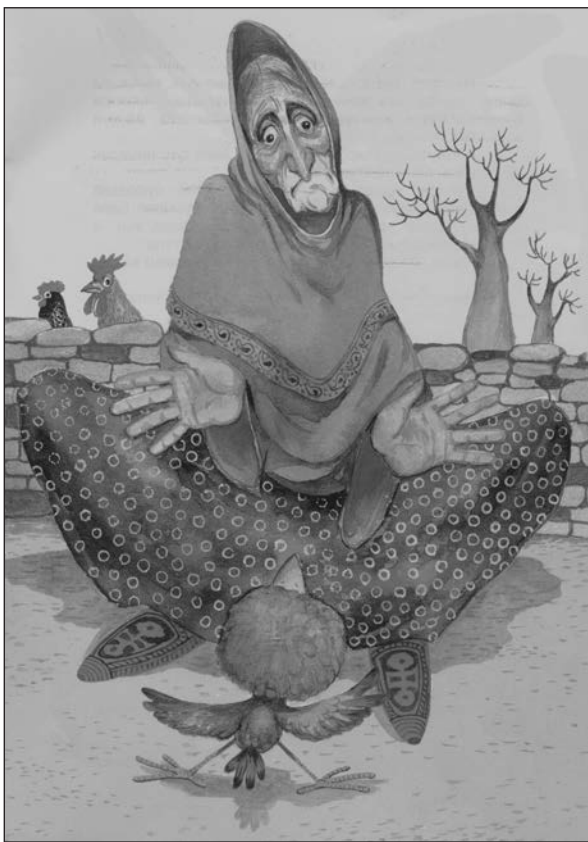
Находясь на природе, слушайте пение птиц, журчание ручейков, плеск волн, шелест листьев.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

НУЪКІ ХАЛА

MAX

■ Хъана къван, хъанач къван са къари-ни са свас. Йикъарикай са юкъуз къаридин риклел тІанурдин фу акъалтда. Ада сусаз лагъана:

- Вуна фена тІанур куг, за фу акъалин.

Суса тІанурдиз цІамар, къалар вегъена, цІай ягъиз алахъна. Амма тІанурди цІай къунач. И арада са нуъкі атана тІанурдин къерехдал ацукъна. Ада сусавай вучиз перишан я лагъана, хабар къуна. Суса хъайивал ахъайла, нуъкіре, вичин кІвачай са цаз акъудна, тІанурдиз гадарна. ТІанурди гъасятда цІай къуна. Суса фу чрана. Нуъкі фу акъуддалди акъвазна, ахпа ада лагъана:

- Я зи цаз вахце, я заз пуд фу це.

Сусаз чара амукънач, ада нуъкірез фу гана. Пуд фуни къачуна, нуъкі фена. Фена, фена, агакъна ам ятахрал. Чубанри фу галачиз гъакІан нек хъваз акурла, нуъкіре лагъана:

- Куъне нек фу галачиз вучиз хъвазва?

Чубанри жаваб гана:

- Чаз фу авач.

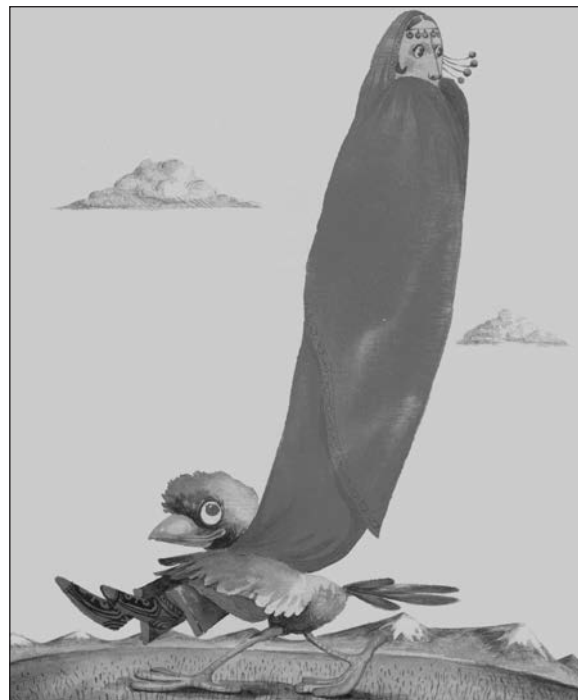
Нуъкіре вичин къулакай хкудна абуруз пуд фу гана. Чубанри фу тІуъна куътягъайла, нуъкіре лагъана:

- Я зи пуд фу вахце, я заз са гъер це.

Гъерни вахчуна нуъкі мад рекъе гъат хъувуна. Ам далдамдин ванер къвезвай са гъенел гъалтна. Ина адаз яхун гъайванар тукІуна, шурваяр ийизваз акуна.

Нуъкіре абурув гъер гана. Мехъер куътягъ хъайила, нуъкіре лагъана:

- Я зи гъер вахце, я свас заз це.

Нуъкі свасни вахчуна рекъе гъатна. Адал са ашукъ гъалтна. Нуъкіре ашукъдиз лагъана:

- Чуънгуър гайитІа, за ваз свас гуда.

Ашукъди чуънгуър нуъкірез гана, вичиз свас къачуна.

Нуъкіре чуънгуърдихъ галаз манияр лугъуз хъана:

*ЦІингил-мингил, нуъкі хала,
Са цаз гана, пуд фу къачур нуъкі хала,
Пуд фу гана, са гъер къачур нуъкі хала,
Са гъер гана, са свас къачур нуъкі хала,
Са свас гана, чуънгуър къачур нуъкі хала.*

Шикилар “Тугу” Аялрин Медениятдин Меркезди 1998-йисуз Бакуда лезги чІалалди чапдай акъудай “Бици-гъвечи нуъкірен бала” к т а б д а й къачунвайбур я.

XƏBƏRLƏR

ƏN PİS PREZİDENT

ABŞ Dövlət Departamentinin sabiq rəhbəri Madlen Olbrayt hazırkı prezident Corc Buşu "Amerika tarixinin ən pis prezidenti" adlandırıb. Kitabının təqdimat mərasimində Buş və vitse-prezident Dik Çeyninin fəaliyyətini mənfi qiymətləndirən Olbrayt hesab edir ki, onlar ABŞ-ın növbəti rəhbərinin qarşısında həlli vacib olan çox sayda problemlər qoyacaqdır.

AZƏRBAYCAN SİLAHLI QÜVVƏLƏRİNİN 90 İLLİYİ

Bu il Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin yaranmasının 90 illik yubileyi təntənəli şəkildə qeyd olunacaq. İyunun 26-da yubiley geniş şəkildə, bütün ölkə ərazisində qeyd olunacaq.

1100 TAKSİ

DAYANACAĞI

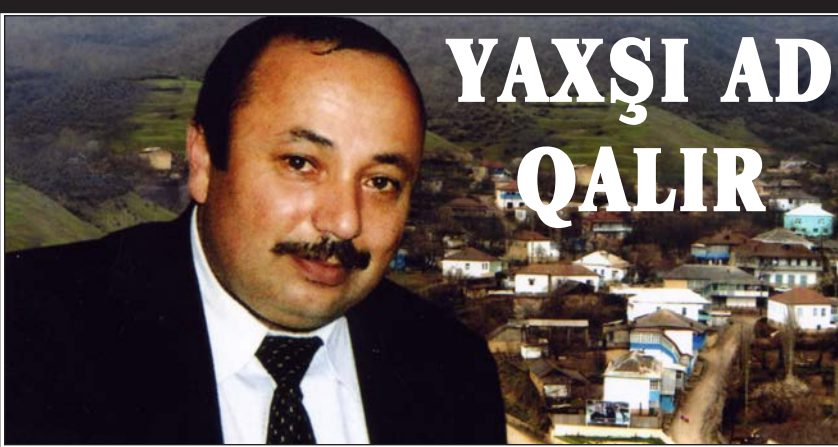
Bakı şəhərində 1100-dən artıq taksi dayanacağına quraşdırılması nəzərdə tutulur.

Dayanacaqlar paytaxtın müxtəlif ərazilərində yerləşəcək və burada taksi xidmətləri göstərmək üçün şərait yaradılacaq. İstənilən şəxs dayanacaq bürolarına zəng edib taksi sifariş verə biləcək.

Artıq Bakının mərkəzində 10-dan artıq taksi dayanacağı yaradılıb. Paytaxtın digər ərazilərində də anoloji işlər aparılır.

BİO-PASPORT

Bu ilin ortalarına kimi Azərbaycanda biometrik pasportların verilməsinə başlanacaq. Milli Elmlər Akademiyasından verilən məlumata görə, vətəndaşlara belə pasportların verilməsi üçün hazırda bio pasportlaşdırma standartlarının Azərbaycana uyğunlaşdırılması işləri aparılır. Yeni biometrik pasportlarda rəqəmsal şəkil və barmaq izləri olacaq. Belə pasportun biri təxminən 30-40 avroya başa gələcək.

YAXŞI AD QALIR

İnsana yaşadığı günlərə, aylara, illərə görə deyil, xeyirxah əməllərinə görə qiymət verilir. İnsan var ki, yüz il ömür sürsə də yaxşılıq etmək elminə yiyələne bilmir, yalnız özü üçün yaşayır. İnsan da var ki, nəciblik, canıyananlıq onun üçün həyat normasıdır. Bəxtiyar Hacıyev də məhz belə keyfiyyətləri ilə seçilirdi. Sadə, məhriban, nurlu insan idi. Valideynləri - kəndin adlı-sanlı müəllimləri kimi yadda qalmış mərhum Əziz və Məsumə Hacıyevlər ona yüksək mədəniyyət, ziyalılıq və zəhmətkeşlik keyfiyyətlərini irs qoymuşdular. Ona evcanlılığı, elcanlılığı təlqin etmişdilər. Ona görə də Qusar rayon icra hakimiyyəti başçısının Həzrə kənd inzibati ərazisi üzrə nümayəndəsi kimi Bəxtiyar doğma kəndinin abadlığı üçün ürəkdən səy göstərirdi. O, kəndin küçələrində səliqə-sahman ya-

ratmağa, arxların təmizlənməsinə, küçələrdə kiçik körpülər düzəltməyə, təzə bulaq çəkdirməyə, Heydər bağı salmağa nail olmuşdu. Məkkə ziyarətindən sonra kimsəsiz və köməksiz insanlara daha çox qayğı göstərməyə çalışırdı.

Təşkilatçılıq bacarığı ilə seçilən Bəxtiyar kənd əhalisi ilə birgə burada geniş tikinti-quruculuq işləri aparmaq arzusunda idi. Lakin amansız ölüm onun arzularını ürəyində qoydu.

Ölüm haqdır. Gəlimli-gedimli dünyada heç kəs əbədi yaşamır. Yaxşı adamlar isə bu dünyadan tez köçür. Bir şey təsəlli verir ki, onların xeyirxah əməlləri, nəcib işləri həmişə yaşayır. Yaxşı adamlardan bu dünyada yaxşı ad qalır. Allah rəhmət eləsin!

"Samur"

"Səndən ayrı"

Bu günlərdə Bakının Beynəlxalq Mətbuat Klubunda tanınmış müğənni Cavid Hüseynin ilk albomunun təqdimat mərasimi olmuşdur. Klassik və müasir mahnıların ifaçısı kimi 20 ildən artıq yaradıcılıqla məşğul olan Cavid Hüseyn Bakı Musiqi Akademiyasının məzunudur. Məşhur ifaçılar, xalq artistləri Xuraman Qasımova və Lütfiyar İmanovdan sənətin sirlərini öyrənmiş Cavid xarici ölkələrdə ən çox konsertlər verən Azərbaycan sənətçilərindən biridir. O, Avropanın və Amerikanın müxtəlif yerlərində 65 solo konserti vermişdir.

Bir çox sənət dostlarından fərqli olaraq öz üzərində ciddi çalışsan, qalmaqallara yol verməyən Cavid ilk albomu üzərində də çox çalışıb. Şair Sədaqət Kərimovanın sözlərinə bəstəkar Sevinc Ağasıyevanın bəstələdiyi "Səndən ayrı" mahnısının adını albomuna verməsi isə təsadüfi deyil. Həmin mahnı və ona çəkilmiş klip sənətsevərlərin diqqətini cəlb edən sənətkar bir çox uğurlarına məhz həmin mahnı ilə nail olduğunu qeyd etdi. Alboma Fikrət Əmirovun, Gövhər Həsənzadənin, Nailə Mirməmmədlinin və Sevinc Ağasıyevanın əsərləri daxil edilmişdir.

Jurnalistlərin müzakirəsinə paralel olaraq Cavidin yeni klipi də verilmişdir. Bu, Sevinc Ağasıyevanın "Lalə" mahnısına "Eto Prodasn" studiyasının çəkdiyi klipdir.

Sənətçi öz yaradıcılıq planlarından, gələcək projektlərindən geniş məlumat vermişdir.

ROZA HACIMUROVA.

DƏVƏT EDİRİK

Əziz poeziya həvəskarları! Sizi martın 15-də Bakının Buzovna qəsəbəsinin Mədəniyyət Sarayında keçiriləcək ləzgi poeziyası gecəsinə dəvət edirik. Tədbir saat 18⁰⁰-da keçiriləcək. Giriş azaddır.

Əlaqə telefonu: (050)537-91-04

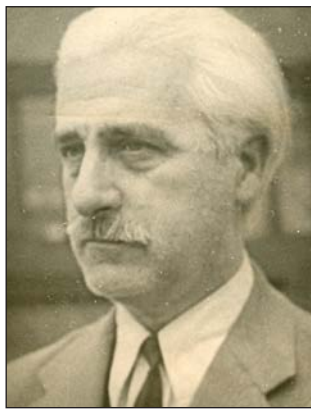
Görünən dağa bələdçi lazım deyil.
Azərbaycan atalar sözü.

ГАФАЛАГ

Галтлам -	балкандин квачер кутлунин
Тпих -	десте
Пев -	ментеш
Херцелаг -	пурар халича
Гимре -	тамун хев
Руьц -	члехи ник
Куйжуй -	гьалар тларамардай ракъ
Самурган -	кепкир
Севт -	ван
Кирф -	серкв
Чаму -	гьуцарин квал
Алпи -	кьисмет
Ашри -	азабар
Цлар -	кьушун
Кува -	багьа

ELİN FƏXRİ

Həyatın mənasını xalqa xidmət etməkdə gören insanlar təkə bir kəndin, bir şəhərin deyil, bütün elin fəxri kimi yaddaşlarda yaşayır. Şekidə boya-başa çatmış Məmmədiyyə Əfəndiyev də belə insanlardandır. Savadsızlığın ləğv edilməsi, ölkənin tərəqqisi naminə gördüyü işlər bu fədakar təhsil işçisini bütün xalqın gözündə ucaldıb. Onun yüzlərlə yetirməsi bu gün vətəne sədaqətli xidmət edir.

M.Əfəndiyev 1896-cı ildə Şekidə din xadimi ailəsində anadan olmuşdur. Atası İbrahim dövrünün tanınmış adamlarından idi. O, xeyirxahlığı və xeyriyyəçiliyi ilə el arasında böyük nüfuz qazanmışdı. Şəkinin nadir memarlıq abidələrindən sayılan "Gödək minarə" onun vəsaiti ilə tikilib. Məmmədiyyə də atası kimi xeyirxah əməlləri ilə tanındı. Neçə-neçə kasıba uşağını oxudurmaqda kömək göstərdi.

Gənc yaşlarından pedaqoji fəaliyyətə başlayan M.Əfəndiyev 1917-ci ildə Zaqatalada müəllim işləyərkən inqilabi hərəkata qoşulub. Bir qədər sonra Qax rayonunun İlisu kəndində yaradılmış hərbi inqilab komitəsinə rəhbərlik edib.

Təhsil sahəsində özünü ilk vaxtlardan bacarıqlı və sərişətli kadr kimi doğruldan M.Əfəndiyev 1917-ci ildə "Vətən" ibtidai məktəbinə müdir təyin olunduqdan sonra təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə seçildi. Ona kimi burada cəmi 60 uşaq oxuyurdu. Onun apardığı böyük təbliğat işi nəticəsində 1918-ci ildə uşaqların sayı 150, 1919-cu ildə 250 nəfərə çatdı. Burada məktəbə rəhbərlik etdiyi dövrdə o, həm də təhsil şöbəsində inspektor kimi fəaliyyət göstərirdi.

Ali təhsil aldıqdan sonra pedaqoji fəaliyyətini davam etdirən M.Əfəndiyev 1923-cü ildə Azərbaycan Xalq Maarifi Komissarlığının göndərişi ilə Gəncə Şəhər Xalq Maarifi Şöbəsinin müdiri vəzifəsinə təyin olunur. Beş il burada çalışdığı dövrdə təhsil işinin təşkili və inkişafı sahəsində xüsusi xidmətləri ilə seçilən M.Əfəndiyev həm də şəhər partiya komitəsinin və qəza icraiyyə şurasının üzvü idi.

Sonrakı illərdə Şeki Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun direktoru, Bakı şəhər 33 sayılı orta məktəbin direktoru, Ali Partiya Məktəbində müəllim və bir sıra başqa işlərdə çalışan M.Əfəndiyev uzun müddət respublika "Bilik" cəmiyyətinin xətti ilə Xalq Universitetinə rəhbərlik edib.

Qırmızı Əmək Bayrağı ordeninə, müxtəlif medallara və fərmanlara layiq görülmüş Məmmədiyyə Əfəndiyevin yetirmələri arasında akademik İmam Mustafayev, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə kimi tanınmış adamlar vardır. Doğma eli, obası qarşısındakı xidmətlərinə görə o, Şəkinin fəxri vətəndaşı seçilib.

Afət ƏLİEVA,
Azərbaycan Xalq Təhsili Muzeyinin
aparıcı elmi işçisi.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.

e-mail:
sedagetkerimova@rambler.ru

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Индекс: 5581
Тираж: 2000
Заказ: 812
Тел: 432-92-17